

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α' ΤΟΜΟΥ

Ιανουάριος 1963 — Δεκέμβριος 1964

Τεύχη 1 — 10

*Επιστημονικὸν ὄργανον τοῦ Συλλόγου Παιδαγωγῶν - Ψυχολόγων
Πτυχιούχων Πανεπιστημίων Ἐξωτερικοῦ*

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

	Σελ.	Τεῦχος
<i>Τῆς Συντάξεως</i> : Ἡ ἔκδοσις	1	1
» » : Προβλήματα σχετιζόμενα μετὰ τὴν σύνταξιν ἀναλυτικοῦ προγράμματος	1	B
» » : Ὑπόμνημα πρὸς ἔξοχ. Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὀρησκευμάτων	1	4
» » : Πρὸς τὸν δεῦτερον τόμον μας	1	6

Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ

I. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

<i>Κ. Ἀνανιάδης</i> : Ἡ ἀγροτική ἐκπαίδευσις στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς Παιδείας	15	6
<i>Κ. Ἀνανιάδης - Γ. Μαραγκουδάκης</i> : Ἀγροτική καὶ Ἀγροτεχνική ἐκπαίδευσις στὴν Ἑλλάδα	59	7
<i>Φιλίπ Βερνόν</i> : Σύγχρονοι ἀπόψεις περὶ νοημοσύνης καὶ μετρήσεως αὐτῆς (μεταφρ. Τ. Πασσάκου-Κυριαζοπούλου)	19	2
» » : » » »	15	3
<i>Ἄρ. Βουγιούκα</i> : Τὰ φαινόμενα τῆς προσαρμογῆς στὴ λειτουργία τῆς ἀντιλήψεως	3	4
» » : Ἡ διαδικασία τῆς μαθήσεως	51	7
<i>Θεοφράστου Γέρου</i> : «Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμισις» (κριτικὴ)	8	5
<i>Γ. Γεωργιάδης</i> : Τὸ Ἀμερικανικὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως	92	8
<i>Π. Ε. Δέρα</i> : Ὑπαρξισμὸς - Ἀγωγή, Ψυχολογία καὶ Ψυχιατρικὴ	161	9
<i>Ἔρנסτ Κασίρερ</i> : Τί εἶναι ἄνθρωπος. Μετάφ. - Σχόλια Θ. Γέρου	9	1
» » : » » » » »	14	2
» » : » » » » »	13	3
<i>Βασιλ. Α. Κονιδιτσιώτου</i> : Διαλεκτικὴ Ἀγωγή	3	1
» » : » » »	11	2
<i>Βασ. Ι. Δαζανᾶ</i> : Abbé de l' Erpée, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἀγωγῆς τῶν κωφαλάλων	215	10
<i>Γεωργίου Μαραγκουδάκη</i> : Ψυχολογία Μαθήσεως καὶ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα	140	9
» » : Στοιχεῖα Νευροφυσιολογικῆς Ψυχολογίας	14	1
<i>Ἄντ. Μπενέκου</i> : Εἰσαγωγή στὴν Ψυχολογία τοῦ Bruner	22	2
» » : » » » » »	19	3
» » : Προβλήματα καὶ πειραματισμοὶ γύρω ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν	107	8

	Σελ.	Τεύχος
Ι. Σ. Μπρούνερ : «Η έννοια τῆς δομῆς στὴ σύγχρονη Παιδαγωγική» κατὰ μετάφραση Γ. Μαραγκουδάκη καὶ Ἀντωνίου Μπενέκου	11	5
Κ. Πασάκου : Σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ μέθοδοι εἰς Ψυχολογίαν καὶ Παιδαγωγικήν	21	1
» » : » » »	32	2
Γ. Κ. Παπαγεωργίου : Δυσκολίες στὴν ἀνάγνωση καὶ γραφή .	199	10
Τριαντ. Τριανταφύλλου : Αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις εἰς τὴν Ἀγωγήν	2	6
Κ. Χάρη : Ἡ ἐπιστημονικότης τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ στάθμη τῶν σπουδῶν του	78	7
Λ. Χουσιάδα : Παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐπαγωγικὴ καὶ παραγωγικὴ σκέψη	4	2

II. ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ - ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΨΥΧΙΚΗ - ΥΓΙΕΙΝΗ

Διδακτικοὶ πειραματισμοὶ

Α. Βουγιούκα : Ἐνα εὐκαιριακὸ θρησκευτικὸ μάθημα	181	9
» » : Ἡ προσφορὰ τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου στὰ παιδικὰ γράμματα	36	2
Θεοφράστου Γέρον : Ἡ Ὄρθογραφία τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 διδακτικὸν πρόβλημα τοῦ σχολείου	47	3
» » : » » »	35	4
» » : » » »	32	5
Α. Κακαβούλη : Παιδικὰ ἐλαττώματα καὶ ἡ ἀντιμετώπισίς των εἰς τὸ σχολεῖον	39	4
Εὐθ. Κασιώλα : Πορίσματα τέστ Ἀναγνώσεως	30	1
» » : » » »	44	2
» » : » » »	18	4
» » : » » » καὶ Ἀριθμητικῆς	15	5
» » : Τὸ πρόβλημα τῶν καθυστερημένων μαθητῶν στὸ σχολεῖο	186	9
» » : » » »	230	10
Ἀντ. Κρέτση : Ἡ μαθητοποίηση τοῦ μαθητοῦ	26	1
» » : » »	32	2
Γ. Κυριαζοπούλου : Ἡ Σύνταξις τοῦ συγχρόνου Ἀναλυτικοῦ προγράμματος	34	1
» » : » » »	48	2
Ν. Δυμπέρη : Πρότυπα Δημοτικὰ Σχολεῖα	132	8
Γ. Μαραγκουδάκη : Σχέδιον Ἀναλ. Προγραμ. τῆς Α' τάξεως τοῦ Δημ. Σχολείου	1	3

		Σελ.	Τεύχος
	Ἀντ. Μπενέκου : Συμβολή εἰς τὸ πρόγραμμα συγκεντρώσεως τῆς διδακτέας ὕλης	24	4
	» » : » » » »	27	6
Τῆ	Γ. Ξεκάλου : Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικότητος εἰς τὸ παιδί	26	2
»	» » : » » » »	26	3
»	» » : » » » »	12	4
	Εὐαγ. Παπαγιαννάκη : Τὰ τρία «Τῆ»	21	4
	Δ. Κ. Παλυβοῦ : Ἡ ψυχολογία τῶν πεποικισμένων παιδιῶν	174	9
»	Κ. Πασσάκου : Προσπάθειαι ψυχολογικῆς καὶ Παιδαγωγικῆς παρακολουθήσεως τοῦ μαθητοῦ	195	9
	» » : » » » »	243	10
	Ν. Πετρουλάκη : Πηγαι καὶ μορφῆ μαθήσεως	28	5
	Ἑλπ. Σταματάκη : Ἡ φιλολογία τῶν παιδιῶν	228	10
Ε	Ἰω. Χαραλαμποπούλου : Τὰ προβλήματα τῆς Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ λαοῦ μας	38	1

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

	Θ. Γέρον : Educational Strategy for developing Societies τοῦ Adam Curle — Κριτικὴ Ἀνάλυση	90	7
	Τ. Κυριαζοπούλου : Ἡ Ἐπέκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως	137	8
	Ἰω. Καμπανᾶ : Ἐπιθεώρηση τοῦ βιβλίου Ἰω. Κυριαζικίδου : «Εἰσαγωγή στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸν»	148	10
	Κ. Κίτσου : Ἰδρυσις Ἰνστιτούτου τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς	35	5
	Ν. Μπάρκα : Ἐκθεσις ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Ἀθήναις συγκληθέντος Διεθνoῦς Συνεδρ. Μαθημ)κῶν	40	6
	Ἀντ. Μπενέκου : Ἐπιθεώρηση βιβλίου : 1) Ἑλπ. Σταματάκη : «Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων» 2) Reiser - Leythman - Frankl - Lefgren : «Μιὰ προσπάθεια συνενώσεως τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως» Μεταφρ. Σχόλια Τρ. Τριανταφύλλου καὶ Γ. Μαραγκουδάκη. 3) Δ. Κ. Βακάλη : «Ἡ Ἐνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία»	95	7
	» » : Ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ βιβλίου Ν. Πετρουλάκη : «Γενικὴ Διδακτικὴ»	147	8
	Γ. Ζύδη : Στατιστικὴ περὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως	52	2
	Γ. Ξεκάλου : Διεθνῆς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	43	1
	Κ. Πασσάκου : Βιβλιοκρισία τοῦ βιβλίου «Ἡ Κρήτη τοπίον, ἀνθρωποι, γεγονότα, θρύλοι» — Λ. Γ. Πετρίδου	48	6
	Τ. Τριανταφύλλου : Ὁργάνωσις Σεμιναρίου	56	2

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΕΑΣ ΥΛΗΣ

ΕΝΑΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΗΛΙΑΣ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Τοῦ **ΑΝΤ. ΜΠΕΝΕΚΟΥ**, Β. Ed. τοῦ Παν)μίου τοῦ Ἐδιμβούργου

III. ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ἐπάρχουν τρία θεμελιώδη προβλήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ συζητηθοῦν ἐπὶ τοῦ προκειμένου: τὸ τεχνικόν, τὸ καθαρῶς παιδαγωγικόν καὶ τὸ διδακτικόν.

α) **Τὸ τεχνικὸν πρόβλημα.** Τοῦτο συνδέεται μὲ τὴν διάταξιν τῶν μαθημάτων καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὥρῶν δι' ἕκαστον μάθημα ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ὅσον καὶ ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος, ἐφ' ὅσον εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸ Ε.Α.Π. Τὸ Ε.Α.Π. ὀρίζει ἀριθμὸν περιόδων διδασκαλίας δι' ἕκαστον μάθημα. Ὁ ἀριθμὸς ὁμοῦ τῶν περιόδων δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς δι' ὅλα τὰ μαθήματα. Οὕτω, ἐνῶ διὰ τὰ Θρησκευτικὰ ὀρίζονται δύο ὥραι ἐβδομαδιαίως διὰ τὰς τάξεις Γ' καὶ Δ' καὶ τρεῖς ὥραι διὰ τὰς τάξεις Ε' καὶ ΣΤ', διὰ τὴν Φ. Ἱστορίαν ὀρίζονται τρεῖς καὶ δύο, ἀντιστοίχως. Τὸ θέμα χρήζει προσεκτικῆς μελέτης δι' οὐσιαστικούς λόγους, δεδομένου ὅτι αἱ περίοδοι ἐπιβάλλονται ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς κατανομῆς τῶν μαθημάτων. Εἰς τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν, πλὴν τῆς Φ. Ἱστορίας εἰς τὴν Ε' καὶ ΣΤ', ὑπάρχουν ἀνὰ δύο ὥραι Φ. Πειραματικῆς καὶ Χημείας, ἀμφοτέραι ἀνήκουσαι εἰς τὸν κλάδον τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, ἐνῶ ἡ ὕλη τῆς Γ' καὶ Δ' εἶναι πλουσιωτάτη.

Τὸ πρόβλημα λύεται μὲ τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν μεθοδικότητα τοῦ διδασκάλου. Εἶναι ἐνδεχόμενον μίᾳ ἐβδομάδι ἢ ἐβδομάδεσ νὰ διαρκέσουν περισσότερον τῶν ἑξ ἡμερῶν ἀναλόγως τῆς ἐνότητος καὶ τοῦτο εἰς ἀντιστάθμισμα - οὐδέποτε εἰς βάρος - ἄλλων μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ὀλιγωτέρας ὥρας διδ) λίας. Εἶναι ἐπίσης ἐνδεχόμενον νὰ ἐξαντληθῇ ἡ ὕλη ἐνός μαθήματος καὶ τὴν θέσιν νὰ καταλάβουν ἐνότητες ἐξ ἄλλων μαθημάτων. Τοῦτο φαίνεται ἀνορθόδοξον. Ἀνήκει ὁμοῦ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς παιδαγωγικῆς ἐλευθερίας καὶ δημιουργικότητος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῶν καθ' ἕκαστον μαθημάτων, ἰσχύουν οἱ αὐτοὶ παιδαγωγικοὶ καὶ ψυχολογικοὶ λόγοι οἱ ὁποῖοι ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν σύνταξιν τῶν συνηθισμένων Ὁρολογίων Προγραμμάτων. Ἡ δυσχέρεια ἢ ὁποῖα προκύπτει ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ τοποθέτησις τῶν ὥρῶν διδασκαλίας τῆς Κ.Ε.Ε. ἢ τοῦ Κ.Μ.Ε. Ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ μάθημα παίρνει τὴν θέσιν τριῶν ἄλλων μαθημάτων διατεταγμένων ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας (τὰς πρωῖνάς καὶ ἀπογευματινάς ὥρας), ὡς εἶναι λ.χ. Θρησκευτικὰ τὸ πρωῖ καὶ Ἱστορία τὸ ἀπόγευμα καὶ Φ. Ἱστορία, προκύπτει ἡ δυσχέρεια

κατανομής τῶν ὥρῶν ἐντὸς τῆς ἡμέρας καὶ ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος. Ἐπιτρέπεται γὰρ γίνωνται τρεῖς ὥραι διδασκαλίας ἐπὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μαθήματος τὴν αὐτὴν ἡμέραν; Τὸ πρόβλημα ἔχει τὴν δυσχέρειάν του, ἔχει ὅμως καὶ τὸ πλεονέκτημά του. Ἐν πρώτοις, ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν νέαν ἐνότητα ἀπαιτεῖ μεγαλύτερον χρόνον ἀπὸ τὸν συνηθῆ (ἡμίωρον ἢ ὥραν). Ὁμοίως καὶ ἡ λήξις τῆς ἐνότητος διὰ λόγους ἐπαναλήψεως, ἐμπεδώσεως κλπ. Τιοιουτοτρόπως ἡ εἰσαγωγή καὶ τὸ τέλος δέον ὅπως καλύπτουν δύο περιόδους διδασχῆς. Αἱ ὑπόλοιποι ὥραι κατανέμονται ἀναλόγως, ὥστε δὲν ἀπομένει ἡμέρα κενὴ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Κ.Ε.Ε. Πέριξ τοῦ ἄξονος τούτου τοποθετοῦνται τὰ ὑπόλοιπα μαθήματα, χωρὶς ἢ διὰ ταξίς γὰρ εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν διδάσκαλον. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ, ἡ εὐκαιρία, ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐνότητος καὶ ἡ εὐελιξία τοῦ διδάσκοντος συνιστοῦν τὸν γνώμονα.

Παραθέτομεν κατωτέρω τὰ δύο ἐβδομαδιαία προγράμματα, πού συνετάχθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Γ' - Δ' ΤΑΞΕΩΣ

ΔΕΥΤΕΡΑ	ΤΡΙΤΗ	ΤΕΤΑΡΤΗ	ΠΕΜΠΤΗ	ΠΑΡΑΣΚ.	ΣΑΒΒΑΤΟΝ
Κ.Ε.Ε. 8-10	Ἀνάγν. 8-9	Ἀνάγν. 8-9	Ἀνάγν. 8-9	Ἀνάγν. 8-9	Ἐκθεσις 8-10
Ἀνάγν. 10-11	Γραμμ. 9-10	Ἀριθ. Γ' 9-9 1)2	Ἀριθ. Γ' 9-9 1)2	Ἀριθ. Γ' 9-9 1)2	
	Κ.Ε.Ε. 10-11	Ἀριθ. Δ' 9 1)3 - 10	Ἀριθ. Δ' 9 1)2-10	Ἀριθ. Δ' 9 1)2-10	
Γραμμ. 11-12	Ἰχνυρ. 11-12	Κ.Ε.Ε. 10-12	Κ.Ε.Ε. 10-11 Ἰχνυρ. 11-12	Κ.Ε.Ε. 10-11 Ἔδ. 11-11)2	Κ.Ε.Ε. 10-12

Μ. Μ.

Καλλιγρ. 2-3	Καλλιγρ. 2-3		Χειροτ. 2-3		Χειρ. 2-3
Ἔδική-Γυμν. 3-4	Ἔδική-Γυμν. 3-4		Ἔδικ.-Γυμν. 3-4		Γυμναστ. 3-3 1)2

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Ε'- ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ

ΔΕΥΤΕΡΑ	ΤΡΙΤΗ	ΤΕΤΑΡΤΗ	ΠΕΜΤΗ	ΠΑΡΑΣΚ.	ΣΑΒΒΑΤΟΝ	ΩΡΑΙ
Κ.Ε.Ε.	Ἀνάγνωσις	Ἀνάγνωσις	Ἀνάγνωσις	Ἀνάγνωσις	Ἐκθέσις	8-9
»	Γραμματικὴ	Ἀριθ. Ε'	Ἀριθ. Ε'	Ἀριθ. Ε'	»	9-9 1)2
»	»	» ΣΤ'	» ΣΤ'	» ΣΤ'	»	9 1)2-10
Ἀνάγνωσις	Κ.Ε.Ε.	Κ.Ε.Ε.	Κ.Ε.Ε.	Κ.Ε.Ε.	Κ.Ε.Ε.	10-11
Γραμματικὴ	Γεωμετρία	Καλλιγρ. Ἰνογραφ.	ᾠδικὴ Γυμν.	Χειροτεχ.	»	11-12
					Εὐαγγελ.	12-1

Μ. Μ.

Θρησκευτ.	Θρησκευτ.	Ἀγ. Πολίτου	Καλλιγρ. Ἰχνογρ.	2-3
ᾠδικὴ-Γυμν.	ᾠδικὴ-Γυμν.	Χειροτεχνία	ᾠδικὴ-Γυμν.	3-4

Σημείωσις: Εἰς τὸν Α' κύκλον συνδιδασκαλίας τὴν θέσιν τῶν Θρησκευτικῶν παίρνουν ἡ Φυσικὴ Πειραματικὴ καὶ Χημεία, διότι τὰ Θρησκευτικὰ ὀργανώνονται σὲ ἐνότητες παράλληλεις μετὰ τῆς Ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ Πολυμοῦ.

Ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος εἰς τὰς ὡς ἄνω τάξεις ἀπεδείχθησαν τὰ κάτωθι: Ἐν πρώτοις, τὸ σύστημα προσφέρεται δι' ἡμιημερήσιον πρόγραμμα, δοθέντος ὅτι τὰ πρῶτεύοντα μαθήματα διδάσκονται κατὰ τὰς πρώτας πρωϊνὰς ὥρας καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις συνδιδασκαλίας τὰ καλλιτεχνικὰ μαθήματα εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν διδαχθῆ μέχρι τῆς 1ης μεσημβρινῆς.

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ προγράμματος καὶ ἐτονίσθη καὶ ἄνωτέρω, ὅλα τὰ μαθήματα δὲν ἐντάσσονται εἰς τὰς Ε.Ε. ἐφ' ὅσον διατηροῦμεν τὴν σημερινὴν διάταξιν τῆς ὕλης. Οὕτω, κεχωρισμένως ἐδιδάχθησαν τὰ Θρησκευτικὰ τῆς Ε' τάξεως, ἢ Ἀγωγή τοῦ Πολίτου καί, φυσικά, ἢ Σωματικὴ Ἀγωγή. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ Θρησκευτικὰ τῆς Γ' τάξεως (Παλαιὰ Διαθήκη).

Ἐν τούτοις πλείσται ἐνότητες ἐκ τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτου ἐνετάχθησαν εἰς τὴν ὕλην τῶν ἐνοτήτων τῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀνθρωπολογίας καὶ τῶν Θρησκευτικῶν. Ἀπεδείχθη δὲ ὅτι ὅλη ἢ ὕλη τοῦ μαθήματος τούτου δύναται νὰ συγκροτηθῆ εἰς ἐνότητας αἱ ὁποῖαι ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῶν ἀναφερθέντων μαθημάτων καὶ δὴ τῆς Ἱστορίας, ὅταν θεβαίως αὕτη διδάσκεται ὡς Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ οὐχὶ ὡς δοξολογία τῶν στρατηγῶν οἱ ὁποῖοι ἐκέρδισαν τὰς νίκας των μετὰ τὸ ἀντίτιμον τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου νεκρῶν καὶ τὸ κέρδος τοῦ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου σκλάβων. *

Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς ὕλης τῶν Θρησκευτικῶν τῆς Ε' τάξεως καὶ ὑπάρχει, ἐπὶ πλέον, ἡ δυνατότης διὰ τὴν ὕλην τῆς Φ. Ἱστορίας νὰ παραλληλισθῆ μετὰ τὴν ὕλην τῆς Γεωγραφίας (εἰς τὰς τάξεις Ε' καὶ ΣΤ'). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, γίνεται παράλληλος ἐξέτασις καὶ ἐρμηνεία γεγονότων, καταστάσεων καὶ ἐξελίξεων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χώρου καὶ κατανόησις τῶν φάσεων καὶ ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς αὐτὰς χρονικὰς περιόδους. *

Τὸ σημερινὸν Πρόγραμμα ἀγνοεῖ τελείως τὴν συνέχειαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν συνάφειαν τοῦ χώρου καὶ τὴν παραλληλότητα τοῦ χώρου - χρόνου. Καὶ συμβαί-

(1) Ὁ πειραματισμὸς συνεχίζεται σὲ ἄλλο σχολεῖο καὶ θὰ δοθῆ σὲ δημοσιότητα πληρῆρες σχέδιο ἐνοτήτων ὅλων τῶν μαθημάτων καὶ γιὰ ὅλες τὶς τάξεις.

γει τὸ παράδοξον καὶ παιδαγωγικῶς ἀπαράδεκτον γεγονός νὰ δρίζεται διὰ τὰς τάξεις Ε' καὶ ΣΤ' (Α' κύκλος συνδιδασκαλίας) ἢ Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου (εἰς τὸν χώρον τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς Εὐρώπης), ὡς γεωγραφικὴ δὲ ὕλη ἢ... Ἀσία, Ἀφρική, Αὐστραλία κλπ. καὶ ὡς ὕλη τῆς Φ. Ἱστορίας ἓνα μίγμα ζωϊκοῦ κόσμου ἐκ τῶν Εὐκράτων, θερμῶν καὶ ψυχρῶν χωρῶν. Τὸ θέμα ὁμῶς μᾶς φέρνει εἰς τὸ καίριον πρόβλημα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος καὶ τοῦτο εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς παρούσης ἐκθέσεως.

β) Τὸ παιδαγωγικὸν πρόβλημα. Τὸ ἐρώτημα ἐδῶ εἶναι κατὰ πόσον ἓνα τέτοιο πρόγραμμα ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ διαφέροντα τοῦ παιδιοῦ. Ἐπὶ πλεόν, ἐνισχύει τὴν ἔγερσιν τῶν διαφερόντων καὶ συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἀπαξ ἐγερθέντος ἐνδιαφέροντος; Ἡ μήπως ἡ διαρκὴς ἀπασχόλησις τοῦ μαθητοῦ μὲ τὸ αὐτὸ θέμα μαραίνει τὸν ζῆλον καὶ τὴν δημιουργικότητα αὐτοῦ;

Ἐν πρώτοις, μολονότι παλὺς γίνεται λόγος περὶ παιδικῶν διαφερόντων καὶ τῶν παιδικῶν ἀναγκῶν, ἐν τούτοις πολὺ ὀλίγα ἐλέχθησαν περὶ τοῦ τί εἶναι ἀνάγκη καὶ τί εἶναι διαφέρον. Εἶναι αἱ ἀνάγκαι καὶ τὰ διαφέροντα κοινὰ δι' ὅλους τοὺς πολιτισμούς; Οἱ ψυχολόγοι καὶ παιδαγωγοὶ τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος εἶχον πολὺ ὀλίγον σκεφθῆ τὸ θέμα καὶ οὐδέποτε καθώρισαν τὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ ὅ,τι αὐτοὶ ὠνόμαζαν ἀνάγκη καὶ διαφέρον καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν εἶχον σκεφθῆ νὰ καθορίσουν κατὰ πόσον ὁ πολιτισμὸς δημιουργεῖ καὶ ἐπιβάλλει ἀνάγκας καὶ διαφέροντα. Συνέπεια: Ἡγνοήθη τελείως ὁ παράγων πολιτισμὸς εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν σχολικῶν προγραμμάτων καὶ τῶν διδακτικῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς κέντρον τὸ παιδί. Ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἐτονίσθη (σελ 27, τεύχος 4, 1963 τοῦ περιοδ.) τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ἡμποροῦμε νὰ δημιουργήσωμε ποικίλα διαφέροντα διὰ τῆς καταλλήλου σχολικῆς ζωῆς, διδακτικῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ἐπιλογῆς τῆς ὕλης.

Τὸ ὑπὸ συζήτησιν πρόγραμμα ἐδοκιμάσθη ἐπὶ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν καί, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀντικειμενικῶς, ἀπεδείχθη ὅτι, μὲ ὠρισμένας εἰσηγηθείσας ἤδη τροποποιήσεις, προσφέρεται λίαν ἱκανοποιητικῶς εἰς τὴν ἀναμόχλευσιν τῆς παιδικῆς περιεργείας, τὴν ἔξαρσιν τῆς δημιουργικῆς φαντασίας καὶ τὴν διάθεσιν διὰ πνευματικὴν περιπέτειαν καὶ δημιουργίαν. Εἰλικρινῶς, ἀρχίσαμε μὲ τὸν φόβον ὅτι τὸ διδακτικὸν μᾶς σχῆμα θὰ ἀπετύγχανε εἰς τὸ νὰ κρατήσῃ ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα. Τοῦτο ὁμῶς σπανίως ἢ οὐδόλως παρετηρήθη. Ἀντιθέτως, περὶ τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος τὸ ἐνδιαφέρον ἐκορυφοῦτο καὶ ἡ δραστηριότης ἐπεταχύνετο, μὲ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν μὲ τὴν ὁποῖαν ἡ ἔντασις κορυφοῦται εἰς τὸ τέλος μιᾶς κινηματογραφικῆς ἢ θεατρικῆς παραστάσεως. Ἡ διάθεσις αὐτὴ ἦτο πάντοτε ἀνάλογος μὲ τὴν καταλληλότητα τῆς συγκεντρώσεως καὶ τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἑνοτήτων. Ἡ ἑνότης τῆς ἐβδομάδος πρέπει νὰ συνθέτῃ ἓνα ἀρχιτεκτονικὸν δημιούργημα, ἓνα συνάριο τοῦ ὁποῖου συγγραφεὺς καὶ σκηνοθέτης εἶναι ὁ ἴδιος ὁ διδάσκων, ἓνα δράμα εἰς τὸ ὁποῖον πρωταγωνιστοῦν οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταί. Διὰ τοῦτο χρειάζεται ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν ἐνοτήτων, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἔχουν αὐτοτέλειαν, νὰ συνιστοῦν ἐν ἑνίαιον ὅλον καὶ νὰ συνδέωνται, εἰ δυνατό, χρονικῶς ἢ τοπικῶς μὲ τὴ προηγηθεῖσαν καὶ τὴν ἐπομένην.

Τὸ θέμα, ἴσως, εἶναι ἐνδιαφέρον ἀπὸ μιᾶς ἄλλης πλευρᾶς, ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς μνήμης. Τί ἀπομένει ἀπὸ τὴν ἐνότητα καὶ πῶς γίνεται ἡ μεταπήδησις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μαθήματος εἰς τὸ ἄλλο ὅταν παρέρχεται διάστημα ἑνὸς μηνός; Καθ' ἡμᾶς τὸ πρόβλημα εἶναι σοβαρὸν, ἀλλὰ ὑπάρχουν ἔξ ἴσου σοβαροὶ λόγοι νὰ πιστεύωμεν, ὅτι δὲν εἶναι ἄλυτον.

Ἐν πρώτοις, ὡς ἀμέσως ἐτονίσθη, μία Ε.Ε. πρέπει νὰ ἔχῃ κάποιαν αὐτοτέλειαν, ὥστε ἡ συνέχεια τῶν γεγονότων νὰ μὴ ἀποτελῇ οὐσιώδη παράγοντα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὕλης.

Δεύτερον, όταν ή έπεξεργασία είναι πλήρης και έπιτυχής, τó θέμα τής έπαναφορᾶς είναι θέμα λεπτομερειακόν.

Τρίτον, όπως φαίνεται από τó εβδομαδιαίον πρόγραμμα, ή έναρξις γίνεται με δύο περιόδους, όποτε ή πρώτη περίοδος αφιερούται εις έπανάληψιν τών προηγηθέντων.

Τέλος, και σπουδαιότερον, τó θέμα τής μνήμης είναι κατά βάσιν θέμα παιδαγωγικῆς φιλοσοφίας. Τó πώς θα αντιμετωπισθῆ ή μνήμη, εξαρτάται από τó αν ó διδάσκαλος θεωρῆ τήν άσκησιν τής μνήμης τόν κυριώτερον διδακτικόν σκόπον του, αν θεωρῆ τήν μνήμην ιδιαιτέραν λειτουργίαν και αν τó θέμα τής απομνημονεύσεως τής ύλης τó αντιμετωπίζη ως άπλην καταγραφῆν γεγονότων ή ως κατανόησιν και όργάνωσιν τής ύλης εις όργανικά σύνολα, τά όποια συνιστοῦν τήν όλην πνευματικῆν συγκρότησιν τοῦ ατόμου. Είς τί θα χρησιμεύσῃ λ.χ. ή έπαναφορᾶ εις τήν μνήμην τοῦ ύλικού τής μαθήσεως, όταν ó μαθητής ἔχῃ κατανόησει όλα περι έντόμων (όταν προσφερθῆ εις μίαν καλῶς ώργανωμένην ένότητα και με μίαν άρίστην διδακτικῆν ένέργειαν) και ἔχῃ συνειδητοποιήσει τήν διέπουσαν αὐτά νομοτέλειαν; * Είς τί θα χρησιμεύσῃ ή συνέχεια, όταν διδαχθῆ τὰ περι τής Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας εις μίαν ένότητα και εις άλλην τὰ περι Ἡρακλέους; Τó αὐτό ήμπορεῖ νά λεχθῆ και διά τήν ένότητα «Ο χῶρος τής Βαλκανικῆς», ή όποία ἔχει τήν αὐτοτέλειάν της και, όταν κατανοηθῆ καλῶς ó κύκλος τών παραγόντων οί όποιοι συνετέλεσαν εις τήν τοιαύτην διαμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ και τής Ἱστορίας, ως είναι ποικιλία λαῶν, όρια κρατῶν, σχέσεις πολιτικάι, κλπ. δίδει τó μέτρον τής έπιτυχίας κατά τήν διδασκαλίαν τής λοιπῆς Εὐρώπῃν διά τών έπιτυχῶν παραλληλισμῶν συγκρίσεων κλπ. Ἀλλά άρκετά περι αὐτοῦ.

γ) Τό Διδακτικόν πρόβλημα. Τοῦτο είναι συνδεδεμένον με τήν προετοιμασίαν τοῦ διδασκάλου και τήν μεθοδικῆν ένέργειαν κατά τήν έπεξεργασίαν τών Ἐνοτήτων. Ὡς άνωτέρω έτονίσθη, δέν είναι πάποτε εύκολον ἔργον ή συγκένρωσις τοῦ ύλικού όλων τών μαθημάτων και ώρισμένα μαθήματα θα διδαχθοῦν άναγκαστικῶς ως ξεχωριστά ή ώρισμένη ύλη εις αὐτοτελεῖς ή αὐτονόμους ένότητας, ως είναι τὰ Θρησκευτικά Γ' τάξεως (Παλιὰ Διαθήκη), τὰ προβλήματα τόκου κ.τ.τ. Τονίζομεν τοῦτο πρὸς άποφυγήν συνηθισμένων σφαλμάτων, τά όποια άπορρέουν από ύπερβολικόν ένθουσιασμόν και ζήλον πρὸς τó νέον και τόν τύπον τοῦ νέου. Και ó κίνδυνος επί τοῦ προκειμένου είναι ή... ὑπερσυγκένρωσις.

Ἐνας άλλος κίνδυνος είναι ή σύγχυσις μεταξύ Συγκεντρώσεως και Μεθόδου. Πολλάκις κατά τó παρελθόν ειχε γίνει ταύτησις εκ μέρους τών διδασκάλων τής Ε.Σ.Δ. με τήν Ὀλικήν μέθοδον άναγνώσεως. Δυνατόν νά συμβῆ τó ἴδιον και με προτεινομένην συγκέντρωσιν. Ἐν τούτοις θα πρέπει νά τονισθῆ ότι τó σχῆμα τοῦτο τής συγκεντρώσεως είναι άνοικτόν εις πᾶσαν μεθοδικῆν πρωτοβουλίαν τοῦ διδάσκοντος. Τó πρόγραμμά μας προέβλεπε τήν άπόπειραν εισαγωγῆς άτομικοποιημένης διδασκαλίας και διαλεκτικῆς. Τελικῶς, έπειδή τó πνευματικόν επίπεδον τών μαθητῶν ήτο όμαλόν χωρις μεγάλας διαφοράς και έπειδή εκρίναμεν, ότι ή διαλεκτική ήτο ή πλέον προσιδιάζουσα μορφή έργασίας διά τó Σχολεῖον τοῦτο όπου τó κεντρικόν πρόβλημα ήτο ή εκμάθησις και κυριαρχία τής γλώσσης, ή άτομικοποιημένη διδασκαλία δέν ἔλαβε τήν προβλεπομένην έκτασιν. Ἐκ τής μετρίας όμως χρήσεως αὐτῆς έπεισθημεν, ότι εις τó υπό συζήτησιν σχῆμα ή μορφή αὐτή διδακτικῆς ένεργείας δύναται νά άποδῆ καρποφόρος και μάλιστα περισσότερον πάσης άλλης διδακτικῆς μεθόδου. Ὁ λόγος είναι ότι ó μαθητής ἔχει πρὸ αὐτοῦ ένα συγκεκριμένον πρόγραμμα τó όποῖον γνωρίζει εκ τών προτέρων και τó πρόγραμμα τοῦτο χρησιμεύει ως όδηγός όχι μόνον ως πρὸς τήν έπεξεργαστέαν ύλην, αλλά και ως πρὸς

(1) Βλέπε : Α. Μπενέκου : Εισαγωγή εις τήν Ψυχολογίαν τοῦ Bruner. Παιδική Ψυχ. Ἐπιθεώρ. 1963, τ. 2, 3.